

Karpacz

atraktivne wulětniščo

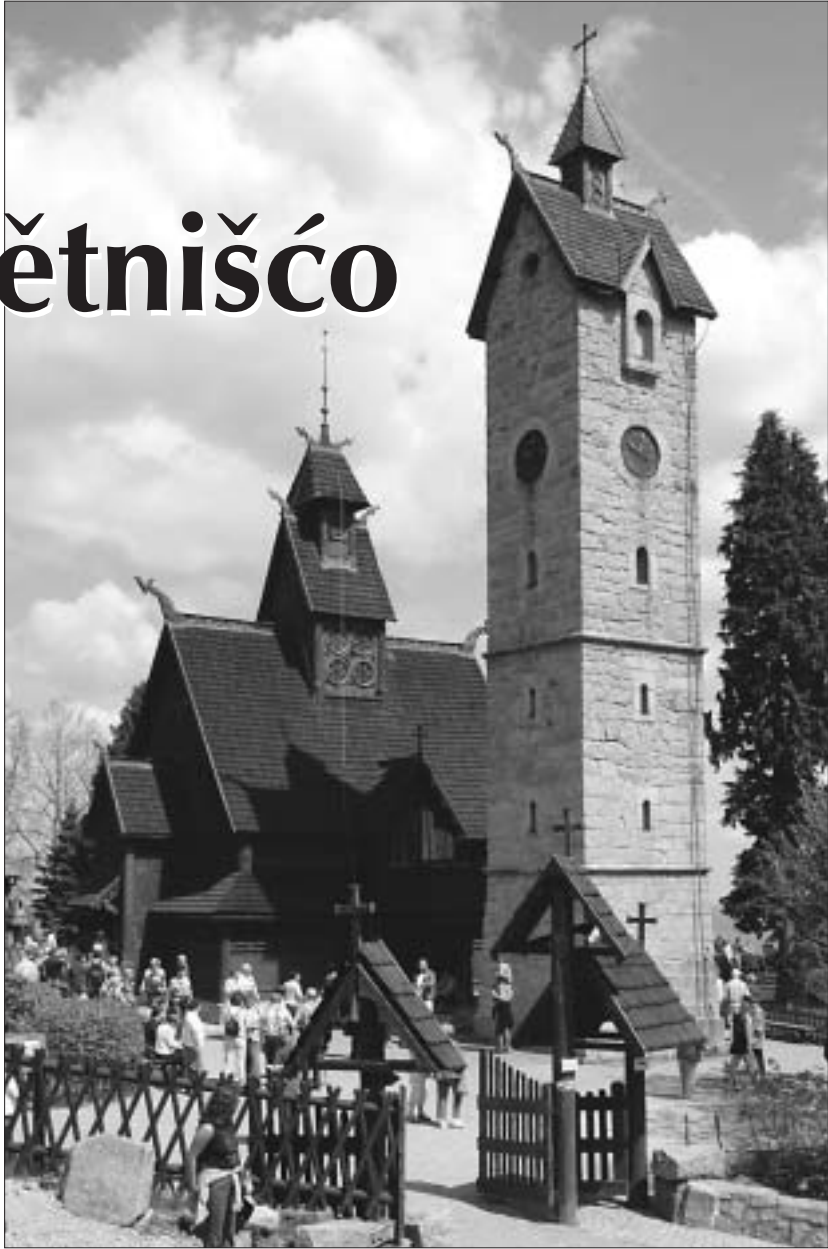
Serbow wjele z Pólskej zwjazuje a njezdziwa tuž, zo sej mnozy hdys a hdys do susodneho kraja wuleća. Sam so hižo dlěje hač třiceći lět k přečelam do Pólskej podawam, wosebje lubuju Karpacz w Kyrkonošach. Stajnje dožiwjam tam přečelných ludźi ze slowjanskej hospodliwosću a rjanu krajinu. Z Budyšina je to z awtom 135 kilometrow, kotraž za něhdže poldra hodźiny zmištruješ. Hdyž sy přez Nysu, jedže do směra na Jelenju Góru přez wuchodne kónčiny historiskeje Hornjeje Łužicy. Hižo prof. dr. Arnošt Muka je potwrdził, zo je kraj mjez Nysu a Kwisu staroserbski teritorij.

Za Jelenjej Góru wita će při přijomnym wjedrje Sněžka. Na twarjenjach na 1 602 metraj wysokej horje je před lětomaj mócný wichor wulke škody načinil. Wjeršk njebě turistam přechodnje přístupny. Nětko je wšitko zaso w porjadku, tak zo wjeršk wospjet mnohich pućowacych přiwabja. Hora je hižo wjele ludźi do duchowneho a kreatiwneho tworjenja pohnjowała. W serbskim písmowstwie nadeńdźemy rozprawu wo dožiwnjach Hendricha Jordana, kotraž bě 1858/61 wopytał wučerski seminar w Bolesławcu. Wón piše tehdy wo pućowanju po hrjebjenju Kyrkonošow. Jordan bě wot lěta 1863 do 1872 wučer w Hermanecach njedaloko Łaza. W tym času poby wón tež na Sněžce. Tak mjez druhim pisa, zo „rězny zymny wětřík hwizdaše z ranja“ a zo bě přebywanje

na Sněžce wulke dožiwnje. Zajimawe, zo je hižo tehdy nadešoł w hóstnych knihach hory zapis w serbskej rěči. Docyła běchu Kyrkonoše swój čas domicil wumělcow, wosebje molerjow a literatow. Johann Wolfgang von Goethe pućowaše z džensa hišće znateje a wobubowaneje bawdy Strzecha Akademicka na wjeršk Sněžki, wo čimž spisa epigram. Awstričan Moritz von Schwind namolowa wo horinach swětoznaty wobraz „Krakonoš“ (Rübezahl), kotryž wisa w Mníchowskej galeriji. Na tutoho ducha Kyrkonošow dopomina džensa hosćenc „Ducha gór“ z rustikalnym wuhotowanjom a tojšto folkloristickimi poskičenjemi. Tam měł pućowacy na kóždy pad pozastać. Gerhard Hauptmann je w Kyrkonošach nadešoł maćiznu za dramu „Tkalecy“. Tutu tworićelsku tradiciju džensa Marija Niartowicz a Ana Jedrzejczyk dale pěstujetej. W městačku skutkuje tež džesać molerjow a pyta sej w horach swoje motiwy. W mnohich hosćencach móžeš regionalnu folkloru dožiwić.

W Karpaczu maja dosć wobšernu biblioteku a nowočasně knihkupstwo. Muzeum Sportu i Turystiki a Muzeum Lalek skičatej hlubši dohlad do regionalnych stawiznow. Hišće móže zajimc wobdźiwać wuběrnú wustajeńcu fotografijow, kotraž je wěnowana lońšemu polstatemu jubilejeju Narodneho parka Kyrkonoše a 35. rónčicy wotewrjenja Muzeuma Sportu i Turystiki. Zajimawy je tohorunja powučny meteorologiski muzej na Sněžce. Wopytać ma turist na kóždy pad cyrkwičku Wang. Srdźowěkowski Boží dom wikingow běchu w 19. lětotoku w Norwěskej wot- a tu zaso natwarili.

Wokolina Karpacza skiča w kóždym počasu wjele móžnosćow za pućowanje, wšako je hrjebjen Kyrkonošow 37 kilometrow dohl. Pólski džěl Kyrkonošow ma hižo wot lěta 1959 pomjenowanje Karkonoskie Park Narodowy, ma potajkim najwyšij přirodoškitny status. Tam je wjele žadnych zwěrjatow a rostlin. Z tróšku zbožom wuhladaš samo jelenja. Karpacz ma tohorunja małe

Pohlad na cyrkej Wang w pólskim Karpaczu w Kyrkonošach. Srdźowěkowski drjewjany Boží dom su w dwanatym lětotoku w norwěskim Vang twarili. Norwěški moler Jan Christian Dahl, kotryž swój čas w Drježdžanach bydleše, přerěča pruskeho krala Friedricha Wilhelma IV, cyrkej kupić. 1842 su ju w Karpaczu zaso natwarili. Foto: dpa/Ulrich Hässler

Wjelelětny měščanosta Karpacza, znajer a přečel Serbow Bogdan Malinowski z wudaćom našeho wječornika Foto: dr. G. Kral

skakaniščo, kotraž tež w lětnim času za skakanje na matach wužiwa. Rekord dzerži tohorunja w Karpaczu popularny a wobubowany skakar Adam Małysz, kotryž je tam před šěsć lětami 94,5 metrow daloko skočil. Hdyž runje njeskakaja, služi připrawa jako wuhladniščo za turistow. Z njeje maš rjany wid na město a wokolinu.

Karpacz je džensa město, kotraž so wuwija a rozwiwa. Turistiske srjedziščo rozprěstrěwa so we wysokosći 480 do 900 metrow po 38 kwadratnych kilometrach. Něhdže 5 000 ludźi tam bydli. Wjelelětny měščanosta, znajer a přečel Serbow, Bogdan Malinowski potwrdža, zo je so w měsće za šěsć lět wjele nadželało a docipeło. Hłownu dróhu su runje tak wobnowili kaž kanalizaciju a nadróžne wobswětlenje. Nastachu nowe hotele,

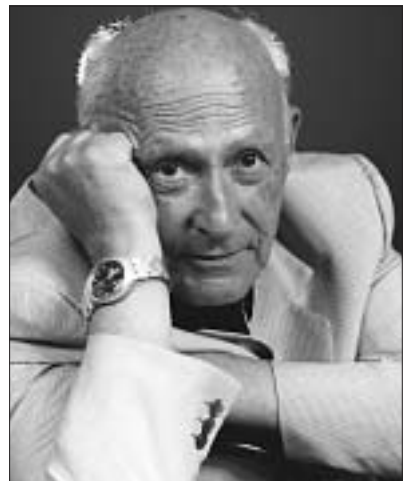
mjez druhim welnesowy „Sandra“ z 550 městnami k přenocowanju a wšitkim, štož moderny hotel wyšeho standarda trjeba. Hakle njedawno wotewrěchu nowu kupnicu Netto. Zo bychy wopytowarjam dzeń a lěpše wuměnjenja skičili, je pak hišće wjele prócy trěbne, wšako je turizm najwážniši hospodarski wobłuk. Město ma džensa wjace hač džesać pućowanskich běrowow a w měščanskim zarjadnistwje informaciski turistiski centrum. Předewzaćel a šef firmy EMAKS, ke kotraž sluša tež turistiski běrow, dr. Artur Segiet mēni, zo móhl turistiski management jako koordinatork mjez pućowanskimi běrowami lěpši być. Wšako maja wjac hač 200 hotelow a pensjow z něhdže 11 000 městnami. Tohodla chcedža ludźi do tuteje rjanaje hórskieje kónčiny přiwabić. dr. G. Kral

Na dopomnjeće

Sławnemu spisowaćelej

„Ach Adamje, Ty!“; słowa to, poslednje, kotraž scele awstriski nakładnik Lojze Wieser swojemu přečelaj a awtozej Adamej Zielinskemu. Syła ludźi přewodžeše jeho, kotryž bě lěta 26. junija zemřel, 9. julija na Wienskim Centralnym kěrchowje k rowej. Hakle 60lětny bě so pólsko-awstriski spisowacel přeni króć pjera jimał. Zielinski čuješe so zawjazany nadawkej swojeho nana, kotražo běchu zatřelili – Adam bě tehdom dwanaćelětny. „Dyrbjał-li ty přežiwić, njepřestań ženje wuknyć a rozprawje, hdžežkuli móžeš, kak zlochka móža so ludźo z wjelkom stać.“ Jeničke to namrěwstwo, kotraž bě nan hólcejej zdžedźil. Tón pěstowaše dopomnjeće na židowsku Galicisku, z kotraž wón pochadžeše, cyłe swoje živjenje. Zielinski je so 1929 we wsi Drohobycz narodził, kotraž bě tehdy pólska a džensa Ukrainje sluša.

Wieser dopominaše při jeho rowje na słowa zemřehow: „Galiciska je zapřijeće, kotraž jenož w našich hłowach eksistuje. Je to geografiski rum, kotraž njemóžeš na žanej karće namakać. Přiwšěm, Galiciska eksistuje w našich wutrobach a mozach.“ Jeho poslednja kniha „Im Stet!“ wuńdže posthum přichodny měšac w nakładnistwje Wieser w awstriskim Celovecu. W njej sledži awtor za regionom, kotraž so w Druhej swětowej wójnje dospotnje zhubi. Wón powěda stawiznu židowskeje gmejny, kotraž ma w njepřečelnej nježidowskej wokoliny wobstać. „Přečo hakle po strače žarujemy wo zhujenje. Je kulturny swět so pozhubil, započnje so wulke žarowanje. Wón nam hakle potom pobračuje, hdyž zda so njezwěšćomny być“, tak Wieser. Prašeše so: „Je móžno, zo měješe so Galiciska zhubić, zo by jako symbol nowoje Europy znowa stanyć móhla – tak kaž ty? Sy dyrbjał zemřec, zo by će němškorečna literarna kritika woprawdže chutnje a k wědomju brała?“ M. Rječcyna

Adam Zielinski Foto: Wieser

Spomnjeće na 20. posmjertniny serbskeho wumělca

Mój mišter Měrcin Nowak-Nječorński

W juliju spominamy na 20. rónčicu smjerće serbskeho wumělca, kotryž je kulturu małego slowjanskeho luda ze swojim skutkowanjom wobohačil.

W lěće 1949/50 zetkach so přeni króć ze Serbami. Woni běchu tehdy moji sobušerlerjo na gymnaziju w sewjeročeskim Liberecu. Mějachu w internacie mnoho serbskich knihow, z kotrychž tež ja swoju wědu wo serbskich stawiznach a serbskej rěči srěbach. Dodžensnišeho so dopominam, zo darichu mi za tón čas mału knižku z džěcacymi hrónčkami a bajkami, kotraž rěkaše „Klepać, klepać pišačku“. Ilustracije w tutej knižce mje wobkuzlachu, ale pytach podarmo za mjenom molerja. Namakach jenož mały kruh, w kotrymž widžach lipowe łopjese. To běše moje přenje zetkanje z molerjom Měrcinom Nowakom-Nječorńskim. Tutu knižku sej hišće džensa chowam.

Wobsedžu dale wulku ličbu Nowakowych rysowanek, mjez nimi wobrazy k serbskim ludowym spěwam. Wobsedžu tež jeho knihu wo dušnym kuzlarju Krabaće. Dawno wěm, zo chowa so za

tutej wobubowanej postawu ze serbskich bajkow wosoba, kotraž je za čas wójnow přečiw Turkam puć do Łužicy namakała, z Chorwatskej pochadźacy Johannes Schadowitz.

Haj, što wjesnjenjo w Zdžarach a wokoliny wo čłowjeku myslachu, kotraž rěčeše z nimi w slowjanskej rěči a po jich mēnjenju w nocy eksperimentowaše? Kuzlar to bě, ničo druhe. Mam před wočomaj Nowakowu rysowanču, na kotraž widžimy Krabata stej, z tolstej kuzlarskej knihy w rukomaj. Moje wnučki hrakaja sej rady z kartami po motiwach Měrcina Nowaka, z připoldni, zmijom, lutkami a zwobraznjenjom serbskich naložkow. A serbski wódný muž? Nowakej so poradzi, jeho jako wobydlerja lužiskich hatow zapopadnyć. Hakle mišter Nowak, kaž jemu Serbja rěkach, da serbskim postawam w bajkach a powědkach podobu.

Mějach zbožo, Měrcina Nowaka w jeho domskim w Nječornju wopytać móc. Při swojim přenim wopyće pućowach po Serbach na swojim kolese. Sedžach z mištrom w jeho ateljeju w za-

hrodze a wobkedźbowach jeho při rysowanju. Na polcach bě wjele knihow, mjez nimi tež česke. Wón powědaše mi wo swojim studiju w Praze a zwěsćich,

Měrcin Nowak-Nječorński Foto: archiv

zo mjez jeho českiimi rowjenkami bě na příklad w Čěskej připóznaty a wobubowany ilustratork Cyril Bouda. Druhi króć wopytach jeho zhromadnje z mandželskej a synom. Marta Nowakowa bě nam při horcym wjedrje luba hosćielka. W swojim pomjatku zwosta mi jeho přispomjenje nastupajo přichod Serbow. Měrcin Nowak rjekny: „Znaće delnjoserbske město Kalawa? To je město w tym džělu Łužicy, hdžež hižo dawno serbska rěč njeklinči. Běch tam před někotrymi lětami na ženidženju Domowinskej skupiny. Dodžensnišeho su tam přiwisnicy našeje narodnej organizacije. Na zhromadźiznje pak wšitcy němšce rěčachu, dokelž serbsčinu hižo dawno njewužiwa. Njedziwajcy toho so woni jako Serbja čuja!“ We mni zwosta po tutej rozmołwje zrudny začić. Tehdom dari mi Nječorński při rozžohnowanju mału rysowanču, kotraž sej

dodžensa jara wažu. Składnostnje jeho 100. narodnin wotměwaše so w Budyšinje wustajeńca Nowakowych twórbow. Podach so do Serbow. Myslach sej, zo znaju nimale wšitke jeho twórbje. Tola běch překwapjenje, dokelž běchu tam tež twórbje z priwatnych zběrkow wustajane, kotraž dotal widžal njeběch, na příklad woljómolbu „Sydom serbskich kralow na Lubinje“. Trajna dopomjenka na tute jónkrótnu wustajeńcu je katalog, kotraž sej tam tehdom kupich.

Měrcina Nowaka znaju tež jako spisowacela a přežowarja. Móličke knižki na hubjenej papjerje w powójnskim času běchu jeho přežowki Puškina abo serbskeho spisowacela Nazora. Běch hny, jako čitach jeho knižku „Po serbskich pućach“, jako bě w 30tych lětach 20. lětotka na swojim Šaracu Hornju a Delnju Łužicu přepečowal a zhonił, zo w mnohich wsach serbsčina hižo njeklinči. Před něšto lětami zanurich so tež do jeho awtobiografiskich powědanekow.

W juniskim wudaću „Rozhlada“ čitach wobšerny přinošk wo Nowaku skladnostnje jeho lětušnje rónčicy z pjera Kingi Kijo. Naprawowanje mjez džensnišimi Serbami, što woni wo tutym wuznamnym serbskim přecowarju wědža, je nažel wuslědk jewil, kotraž zwjeselacy njeje. František Vydra